

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА

412- 107/21

Београд

дел. бр. 33327 датум: 03.12.2021.

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ
МОНИТОРИНГ УСТАНОВА У КОЈИМА СЕ НАЛАЗЕ ЛИЦА ЛИШЕНА СЛОБОДЕ
МОНИТОРИНГ ПОЛИЦИЈСКИХ УПРАВА И СТАНИЦА

Извештај о посети
Полицијској управи Зајечар-
седиште

Београд, децембар 2021. године

МАНДАТ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

Законом о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака¹ прописано је да Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) обавља посете установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе, у циљу одвраћања државних органа и службених лица од било каквог облика мучења или било ког другог облика злостављања, као и ради усмеравања државних органа ка стварању смештајних и осталих животних услова у установама у којима се смештају лица лишена слободе у складу са важећим прописима и стандардима.

НПМ има право: на несметан, ненајављен и свакодобан приступ свим установама и свим просторијама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе; да насамом разговара са тим лицима и са службеним лицима, која су обавезна да сарађују тим поводом, као и са свим осталим лицима која могу имати информације значајне за поступање према лицима лишеним слободе; на приступ свој документацији која се односи на та лица; да надлежним органима даје препоруке у циљу побољшања начина поступања према лицима лишеним слободе и унапређења услова у којима се она задржавају или затварају. По обављеним посетама, НПМ сачињава извештаје које доставља посећеним установама. Након тога, НПМ одржава стални дијалог са посећеном установом, као и органом у чијем је саставу та установа, у циљу отклањања утврђених недостатака који могу довести до појаве тортуре, нељудског или понижавајућег поступања.

У члану 2а Закона одређено је да Заштитник грађана обавља послове НПМ и да у обављању тих послова сарађује са омбудсменима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом.

У институцији Заштитника грађана формирана је посебна организациона јединица Одељење националног механизма за превенцију тортуре, која обавља стручне послове НПМ.

Заштитник грађана и Покрајински омбудсман АП Војводине су потписали Меморандум о сарадњи у обављању послова НПМ,² којим је предвиђено је да ће Покрајински омбудсман активно учествовати у посетама мониторинг тима НПМ установама у којима су смештена лица лишена слободе, а које се налазе на територији АП Војводине.

На основу спроведеног јавног позива,³ Заштитник грађана је изабрао удружења са којима ће остваривати сарадњу у обављању послова НПМ, и са њима закључио споразуме, чије је важење анексима продужено до јуна 2022. године. Удружења са којима Заштитник грађана актуелно сарађује у обављању послова НПМ су: Комитет правника за људска права, Виктимолошко друштво Србије, Центар за интеграцију младих, Хелсиншки одбор за људска права у Србији и Одбор за људска права Ваљево.

¹ "Сл. лист СЦГ – Међународни уговори", бр. 16/05 и 2/06 и "Сл. гласник РС – Међународни уговори", бр. 7/11.

² Потписан 12. децембра 2011. год.

³ Објављен на интернет страници Заштитника грађана 4. јуна 2020. год.

ОСНОВНИ ПОДАЦИ О ПОСЕТИ

УСТАНОВА	Полицијска управа у Зајечару-седиште (ПУ Зајечар - седиште) Окружни затвор у Зајечару (ОЗ Зајечар)
ВРЕМЕ	20. октобар 2021. године
ОСНОВ	Послови НПМ, у складу са чл. 2а Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака
ЦИЉ	Одвраћање органа јавне власти и службених лица од било каквог облика злостављања или мучења, као и њиховог усмеравања на стварање услова и поступање према лицима лишеним слободе у складу са важећим прописима и стандардима, све у циљу превенције тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака
ВРСТА	Редовна посета, по Плану посета за 2021. годину
НАЈАВА	Посета је ненајављена
ПОСЕТУ ОБАВИО	Заштитник грађана у обављању послова Националног механизма за превенцију тортуре
САСТАВ ТИМА	Вођа тима: др Наташа Тањевић, заменица заштитника грађана и руководилац НПМ Чланови тима: Маја Јовић, Стручна служба Заштитника грађана / Одељење НПМ Ивана Босиљчић, Стручна служба Заштитника грађана

САРАДЊА СЛУЖБЕНИХ ЛИЦА СА ТИМОМ НПМ

Иако је посета била ненајављена, члановима мониторинг тима пружене су све релевантне информације, омогућен обилазак просторија, као и увид у затражену документацију. **Наведено поступање полицијских службеника је у складу са законом предвиђеном обавезом сарадње органа са НПМ и пример је добре праксе.**

ТОК ПОСЕТЕ

Током ове посете тим НПМ је обишао просторије за задржавање, обавио разговор са полицијским службеницима у Дежурној служби и извршио увид у документацију о задржавању грађана. У време посете није било лица која су била доведена или им је било одређено задржавање.

Пре посете ПУ Зајечар-седиште, НПМ је посетио ОЗ Зајечар где је обавио ненадзиране разговоре са 11 притворених лица (од којих су две жене) на околности поступања полиције према њима током њиховог хапшења, саслушавања, задржавања.

1. ОБАВЕШТАВАЊЕ О ПРАВИМА И ДОКУМЕНТАЦИЈА

У ПУ Зајечар-седиште, полицијски службеници када примењују полицијско овлашћење довођење, најпре, на лицу места, усменим путем обавештавају лице о његовим правима, а по доласку у службене просторије уручују му писано обавештење о правима.

Увидом у поједине предмете о задржавању по свим законским основима утврђено је да садрже обавештења о правима која су била потписана од стране лица, а у ситуацијама када су лица одбила да исти потпишу, такав податак је био забележен на самом обрасцу обавештења о правима. **НПМ је у појединим предметима уочио и напомену о томе да је доведено лице усмено упознато са правима, као и да је одбило да прими и потпише обавештење о правима доведеног лица, уз навођење разлога за наведено, што НПМ похваљује као пример добре праксе.**

Поред обавештења о правима, у предметима су се налазила и решења о задржавању, са поуком о праву на жалбу, која су им била уручивана у прописаним роковима.

Такође, предмети су садржали и записнике о задржавању. Осим једног записника који није био потписан нити је на њему стављена напомена да је лице то одбило, сви други записници о задржавању по Закону о безбедности саобраћаја на путевима (ЗОБС) и Закона о јавном реду и миру (ЗЈРМ) су били потписани. Када је реч о задржавању по ЗКП које се врши у просторији за задржавање у ОЗ Зајечар, иако су полицијски службеници навели, да по завршетку задржавања лице доводе у Дежурну службу ПУ Зајечар-седиште где му уручују примерак записника о задржавању, поједини записници о задржавању, у које је НПМ остварио увид, нису били потписани од стране задржаног лица, нити су стављене напомене да су лица одбила да исти потпишу, из чега се може закључити да лицима нису ни уручени.

1.

УТВРЂЕНО

У ПУ Зајечар-седиште поједини записници о задржавању лица нису били потписани нити су садржали напомену полицијског службеника да су лица одбила да их потпишу.

РАЗЛОЗИ

Записник о задржавању лица потписује полицијски службеник који је лице задржао и задржано лице.

Примерак записника се уручује задржаном лицу.⁴

Ако задржано лице одбије да прими примерак записника или одбије да га потпише, полицијски службеник ће о томе сачинити забелешку на записнику.⁵

Из различитих разлога (нпр. заплењене личне ствари, обавештавање о правима и остваривање тих права или одрицање од тих права; могућност да се обавести блиски сродник или треће лице), може бити потребан потпис задржаног лица и, ако је неопходно, непостојање потписа се мора ваљано објаснити. Све ове информације треба да се унесу у електронски систем евиденције о задржавању лица.⁶

⁴ Правилник о полицијским овлашћењима, ("Сл. гласник РС", бр. 41/19) члан 38. став 2 и 3

⁵ Правилник о полицијским овлашћењима ("Сл. гласник РС", бр. 41/19) чл. 38. став 2,3 и 4

⁶ Извештај о посети Србији, ЦПТ (2017)63, тачка 39

ПРЕПОРУКА

У ПУ Зајечар-седиште, по завршетку задржавања лица, записник ће потписати полицијски службеник и задржано лице.

У случају да задржано лице одбије да потпише примерак записника о задржавању, полицијски службеник ће то констатовати на записнику уз навођење разлога одбијања који је лице за то дало.

Записници о задржавању у које је НПМ извршио увид садрже и податке о обедовању и обиласцима задржаног лица од стране полицијског службеника током задржавања. Када је у питању задржавање по ЗКП, задржано лице се налази у просторији за задржавање у ОЗ Зајечар, а у том заводу се налази и полицијски службеник који је задужен за безбедност тог лица и остваривање његових права. Наведени полицијски службеник сачињава извештај који садржи податке о томе да ли је лице обедовало и шта или је одбило оброк, да ли је извођено ван завода, да ли је извођено у шетњу, у којим временским интервалима је извршен обилазак лица и сл. Поменути извештај се налази у предмету о задржавању који се за то лице води у ПУ Зајечар-седиште. Међутим, подаци из тог извештаја се не уносе у целости у записник о задржавању. Тако, примера ради, у појединим записницима стоји податак да је лице које је било на задржавању обедовало само једном, без напомене да су лицу понуђени остали оброци и да је исте одбило, што стоји у извештају полицијског службеника који је био задужен за задржано лице у ОЗ Зајечар. Исти је случај и са подацима о обиласцима задржаног лица.

2.

УТВРЂЕНО

У ПУ Зајечар-седиште, записници о задржавању лица по основу ЗКП не садрже све податке о правима које је задржано лице остварило док се налазило на задржавању у просторији за задржавање у ОЗ Зајечар, као ни све податке о активностима које је у вези са тим имао полицијски службеник.

РАЗЛОЗИ

Лице које се задржава обавештава се усмено и уручивањем писаног обавештења на матерњем или језику који разуме о његовим правима, и то: да буде обавештено о разлозима задржавања; да буде поучено да није дужно ништа да изјави, а да све што изјави може бити у законом прописаном поступку употребљено против њега као доказ; на браниоца по свом избору, да неометано обави разговор са браниоцем, да бранилац присуствује његовом саслушању; да буде обавештено да ће се бранилац одредити по службеној дужности, ако га само не изабере, када је то законом обавезно; да се о времену и месту задржавања обавести лице по његовом избору, дипломатско конзуларни представник државе чији је држављанин или представник одговарајуће међународне организације ако је лице избеглица или лице без држављанства; да се без одлагања о задржавању обавести лице или орган старатељства ако је потребно обезбедити заштиту или старање о детету или другим лицима о којима се стара задржано лице; да неометано контактира са дипломатско конзуларним представником своје државе, односно представником одговарајуће међународне организације; да га прегледа лекар; на исхрану и непрекидни осмочасовни одмор; да покрене поступак пред надлежним полицијским или правосудним органима ради испитивања законитости задржавања или надокнаде штете.⁷

Записник о задржавању лица садржи: личне податке задржаног лица (име, презиме, адресу, јединствени матични број грађана); време почетка задржавања; правни основ за задржавање;

⁷ Правилник о полицијским овлашћењима, ("Сл. гласник РС", бр. 41/19) члан 21. став 1

податке о начину упознавања лица за разлозима задржавања и његовим правима; податке о оствареним правима задржаног лица; податке о обавештавању чланова породице, других лица и надлежних органа о задржавању лица; податке о довођењу задржаног лица надлежном органу; податке о видљивим телесним повредама, другим сазнањима о здравственом стању и пруженој медицинској помоћи задржаном лицу; податке о привремено одузетим предметима погодним за напад, повређивање или самоповређивање; податке о времену и разлозима напуштања и повратка лица у просторије за задржавање; време престанка задржавања; потпис задржаног лица и полицијског службеника који спроводи задржавање.⁸

ПРЕПОРУКА

ПУ Зајечар – седиште ће у записнике о задржавању лица по основу ЗКП уносити податке о правима које је задржано лице остварило док се налазило на задржавању у просторији за задржавање у ОЗ Зајечар, као и податке о обиласцима задржаног лица од стране полицијског службеника и напомене у вези са тим уколико постоје.

Притворена лица са којима је НПМ обавио разговоре у ОЗ Зајечар су навела да су обавештена о правима и усмено и писаним путем, односно да им је уручено писано обавештење о правима, као и решење о задржавању. Такође, поједина лица су навела да нису добила или да се не сећају да ли им је уручен примерак записника о задржавању.

2. ОБАВЕШТАВАЊЕ БЛИСКОГ ЛИЦА

По доласку у службене просторије ПУ Зајечар-седиште, доведеним лицима, као и онима за које се одреди задржавање, омогућава се остваривање права на позив блиском лицу. Позив могу упутити са свог мобилног или службеног телефона у присуству полицијских службеника. У појединим записницима о задржавању лица по ЗОБС и ЗЈРМ у које је тим НПМ остварио увид уочено је да се бележи име и презиме лица које је обавештено о задржавању и сродство са задржаним лицем, али време обавештавања члана породице или блиске особе није наведено. У појединим записницима је евидентирано да лице није никога желело да обавести о задржавању.

3.

УТВРЂЕНО

У ПУ Зајечар-седиште поједини записници о задржавању лица по основу ЗОБС и ЗЈРМ не садрже податак о времену када је члан породице или друго блиско лице обавештено о његовом лишењу слободе.

РАЗЛОЗИ

Лице које је лишено слободе од стране државног органа одмах се, на језику који разуме, обавештава о разлозима лишења слободе, о оптужби која му се ставља на терет као и о својим правима и има право да без одлагања о свом лишењу слободе обавести лице по свом избору.⁹

Право притворене особе да се чињеница о његовом притварању саопшти трећем лицу треба у принципу да буде гарантовано од самог почетка полицијског притвора. ЦПТ наравно прихвата да уживање овог права може бити ограничено одређеним изузецима, ради заштите легитимних интереса полицијске истраге. Међутим, такви изузеци треба да су јасно дефинисани и строго временски ограничени и да њихова примена мора бити пропраћена

⁸ Правилник о полицијским овлашћењима, ("Сл. гласник РС", бр. 41/19) члан 111.

⁹ Устав РС ("Сл. гласник РС", бр. 98/2006), члан 27, став 2

одређеним мерама заштите (нпр. свако кашњење са обавештењем о притварању треба писмено евидентирати са разлозима за то кашњење, као и потребу да изузетак одобри виши руководиоца у полицији који није повезан са случајем или тужилац).¹⁰

ПРЕПОРУКА

ПУ Зајечар-седиште ће у све записнике о задржавању лица по основу ЗОБС и ЗЈРМ уносити податак о времену када је члан породице или друго блиско лице обавештено о његовом лишењу слободе.

У предметима по ЗКП у које је НПМ извршио увид уочено је да се у истим налазе извештаји о задржавању лица које Дежурној служби доставља Одељење криминалистичке полиције (ОКП). У овим извештајима се наводе детаљни подаци од значаја за остваривање овог права (име и презиме лица које је обавештено о лишењу слободе, односно задржавању, сродство са задржаним лицем, као и време обавештавања члана породице или блиске особе о лишењу слободе), што представља пример добре праксе у поступању. Међутим, наведени подаци из извештаја, које ОКП доставља Дежурној служби, се не уносе у записнике о задржавању лица.

4.

УТВРЂЕНО

У ПУ Зајечар-седиште полицијски службеници у записнике о задржавању лица по основу ЗКП не уносе податак о лицу које је обавештено о његовом лишењу слободе, као ни податак о времену када је то учињено.

РАЗЛОЗИ

Лице које је лишено слободе од стране државног органа одмах се, на језику који разуме, обавештава о разлозима лишења слободе, о оптужби која му се ставља на терет као и о својим правима и има право да без одлагања о свом лишењу слободе обавести лице по свом избору.¹¹

Право притворене особе да се чињеница о његовом притварању саопшти трећем лицу треба у принципу да буде гарантовано од самог почетка полицијског притвора. ЦПТ наравно прихвата да уживање овог права може бити ограничено одређеним изузецима, ради заштите легитимних интереса полицијске истраге. Међутим, такви изузеци треба да су јасно дефинисани и строго временски ограничени и да њихова примена мора бити пропраћена одређеним мерама заштите (нпр. свако кашњење са обавештењем о притварању треба писмено евидентирати са разлозима за то кашњење, као и потребу да изузетак одобри виши руководиоца у полицији који није повезан са случајем или тужилац).¹²

ПРЕПОРУКА

ПУ Зајечар-седиште ће у записнике о задржавању лица по ЗКП уносити податке о лицу које је обавештено о његовом лишењу слободе и времену када је то учињено.

Сва притворена лица са којима је НПМ обавио разговоре навела су да им је омогућено да о свом лишењу слободе обавесте члана породице или другу блиску особу.

¹⁰ Стандарди ЦПТ: Нови стандарди ЦПТ у погледу полицијског притвора, ЦПТ/Инф (2002) 15, пар. 43.

¹¹ Устав РС ("Сл. гласник РС", бр. 98/2006), члан 27, став 2

¹² Стандарди ЦПТ: Нови стандарди ЦПТ у погледу полицијског притвора, ЦПТ/Инф (2002) 15, пар. 43.

3. ЛЕКАРСКИ ПРЕГЛЕД

Према наводима полицијских службеника лица лишена слободе се, у већини случајева, пре задржавања воде у Ургентни центар на лекарски преглед како би лекар утврдио да ли су способни за задржавање. Увидом у предмете о задржавању уочено је да су поједини садржали податке о томе да је обављен преглед лекара и да нема сметњи за задржавање уз навођење броја протокола, као и податке да лекарски прегледи нису обављени јер лице није имало повреде нити било какве здравствене тегобе. Медицинска документација није затечена у предметима о задржавању у које тим НПМ остварио увид.

Према наводима полицијских службеника, они не присуствују лекарским прегледима осим на захтев лекара, што представља поступање у складу са важећим прописима и стандардима.

Такође, лица се током задржавања прегледају на лични захтев, уколико полицијски службеници уоче повреде или из других разлога сматрају да је лицу неопходна медицинска помоћ.

Притворена лица са којима је НПМ разговарао су навела да нису имала потребу за лекарским прегледом ни пре ни током задржавања, док су два лица навела да су вођени на преглед пре задржавања, али да се не сећају да ли су том прегледу присуствовали полицијски службеници.

4. ПРИСТУП БРАНИОЦУ

Лицима лишеним слободе се омогућава да, непосредно по доласку у службене просторије, позивају браниоца својим мобилним или службеним телефоном, а када је потребно одредити браниоца по службеној дужности полицијски службеници позив упућују Адвокатској комори Србије путем „Кол центра“.

У предметима о задржавању лица по основу ЗОБС и ЗЈРМ уочено је да лица нису желела да контактирају браниоца док је у предметима по основу ЗКП уочено да је лице о задржавању обавестило адвоката по избору или да је обавештен адвокат по службеној дужности, уз навођење имена адвоката који је обавештен.

НПМ подсећа да потпуно евидентирање остваривања права на приступ браниоцу подразумева да се унесе и подаци о времену када је контактиран бранилац, времену када је приступио доведеном и задржаном лицу и времену када је обавио разговор са лицем, те изражава очекивање да ће Министарство унутрашњих послова предузети активности у циљу унапређења евидентирања остваривања права доведених и задржаних лица на приступ браниоцу, односно предузети активности како би се у целости омогућило поступање по препоруци НПМ.¹³

Притворена лица са којима је НПМ обавио разговоре у ОЗ Зајечар су навела да су ангажовали свог адвоката или им је додељен по службеној дужности, као и да им је омогућено да са браниоцима обаве поверљиве разговоре.

5. УСЛОВИ БОРАВКА У ПРОСТОРИЈАМА ЗА ЗАДРЖАВАЊЕ

У ПУ Зајечар – седиште, постоје 3 реновиране просторије за задржавање за по једно лице, од којих су две просторије у функцији, а трећа још није, мада је опремљена.

¹³ дел. бр. 9306 од 7. априла 2021. године.

Просторије испуњавају важеће стандарде и прописане услове које треба да испуњавају просторије намењене за задржавање лица, како у погледу пространости тако и у погледу хигијене, загрејаности, дотока свежег ваздуха, опремљености санитарним уређајима и дотока чисте пијаће воде.

Просторије су под видео надзором, о чему је истакнуто обавештење. Видео надзор је постављен тако да не нарушава приватност лица приликом коришћења тоалета.

Просторија за задржавање у ПУ Зајечар-седиште

За полицијско/тужилачко задржавање по ЗКП користи се једнокреветна просторија у затвореном делу ОЗ Зајечар. Просторија има адекватан доток ваздуха и природне и вештачке светлости и мокри чвор који је од остатка просторије ограђен зидом. На лежају (кревету) се налази дотрајали сунђераст душек, а лежај није опремљен постељином.

Просторија за задржавање у ОЗ Зајечар

5.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Зајечар, у просторији за задржавање, лежај није опремљен адекватним душеком и постељином.

РАЗЛОЗИ

Просторије за задржавање које су намењене за задржавање лица дуже од 12 часова, морају бити опремљене посебним лежајем са постељином, која се састоји од: душека, јастука, јастучнице, чаршава, ћебади и навлаке за ћебе, за свако задржано лице.¹⁴

ПРЕПОРУКА

ОЗ Зајечар ће обезбедити комплетну опрему за лежај у просторији за задржавање (душек, јастук, јастучницу, чаршав, ћебад и навлака за ћебе) и исту ће, редовно, одржавати чистом.

Просторија за задржавање лица до 48 сати у ОЗ Зајечар је под видео надзором, али о томе нема обавештења, ни унутар просторије ни испред, на вратима просторије.

6.

УТВРЂЕНО

Употреба видео надзора у просторији за задржавање у ОЗ Зајечар није видно означена.

РАЗЛОЗИ

Употреба уређаја за видео надзор, мора бити видно означена у просторији за задржавање.¹⁵

ПРЕПОРУКА

ОЗ Зајечар ће обавештење о видео надзору над просторијом за задржавање истаћи на видном месту унутар просторије, као и на улазним вратима просторије.

¹⁴ Правилник о условима које треба да испуњавају просторије за задржавање лица ("Сл. гласник РС", бр. 34/2018), чл. 3. ст. 1.

¹⁵ Правилник о условима које треба да испуњавају просторије за задржавање лица ("Сл. гласник РС", бр. 34/2018), члан 7. став 4 и 5.

6. НАВОДИ О ЗЛОСТАВЉАЊУ

Као што је напред наведено, НПМ је у ОЗ Зајечар обавио разговоре са 11 притворених лица (од којих су две жене) на околности поступања полиције према њима током њиховог хапшења, саслушавања, полицијског задржавања. Ниједно лице није имало примедби на поступање полицијских службеника приликом примене полицијских овлашћења према њима.